

BOŽÍ HROB A OBŘAD VZKŘÍŠENÍ

Podobně, jako nedílnou součástí Vánoc byla a dodnes je v kostelích instalace a vystavení jesliček, naposledy o Velikonocích v roce 1955 to byl tak zvaný "Boží hrob" a s ním úzce spojený obřad "vzkříšení".

Ti dříve narození si snad ještě pamatují, že podle původních liturgických obřadů Svatého týdne na Zelený čtvrtek byla v katedrálách biskupská mše svatá, při níž biskup světil svaté oleje, používané při udělování některých svátostí a dvanácti starcům umýval nohy, ale dopoledne byla také v kostelích jednotlivých farností (u nás v Jindř. Hradci v proboštském chrámu např. od 9 hodin) jen jediná slavná mše svatá, celebrowaná na památku ustanovení Nejsvětější svátosti oltářní. Při ní kněz konsekroval 3 velké hostie, při čemž jednu přijímal při této mši svaté, druhou při velkopátečních obřadech a třetí byla určena do monstrance pro Boží hrob. Na konci mše sv. na Zelený čtvrtek byly přenášeny výše zmíněné dvě velké proměněné hostie a také v ciboriu malé hostie ze svatostánku na hlavním oltáři do svatostánku na některém bočním oltáři, do tak zvané Getsemanské zahrady. Tou v proboštském chrámu byl oltář "Příbuzenstva Ježíšova" (někdy označovaný také jako sv. Anny) v čele levé boční lodi u sakristie, ve františkánském klášterním kostele sv. Kateřiny oltář sv. Petra z Alkantary, stojící ve výklenku pravé stěny kostela mezi vchodem a Porciunkulovou kaplí. Na Zelený čtvrtek v pozdním odpolední (aby byl včas připraven pro ráno Velkého pátku) byl stavěn "Boží hrob", v proboštském chrámu v mariánské kapli, v klášterním kostele v kapli sv. Antonína (přesně na místě dnes zde stojících jesliček). Boží hrob měl v podstatě podobu oltáře, ale oltář to nebyl, neboť nikdy nebyl určen ke sloužení mše svaté a proto také v něm nebyly uloženy žádné ostatky svatých. Měl však 3 základní součásti. Nahoře plošinu (tak zvaný "trůn") pro vystavení monstrance s konsekrovanou hostií, pod tím uzamykatelný svatostánek a ve spodní části prostor, znázorňující jeskyni, ve které ležela socha mrtvého Krista. Zatímco v katolických zemích na jih od Alp (zejména v Itálii) "Boží hrob" vlastně nikdy neznali, díky snaze jezuitů prostému lidu dramaticky přiblížit spočívání Krista v hrobě a pak jeho vzkříšení, koncem 16. století se objevuje Boží hrob v kostelích v českých zemích (v Praze poprvé v r. 1556), v Rakousku i Německu (v Mnichově poprvé r. 1577) a stal se zde významným prvkem lidové zbožnosti. U nás v Jindř. Hradci se "Boží hrob" kompletně dochoval ve františkánském klášterním kostele sv. Kateřiny, kde si ho můžete prohlédnout na konci chodby, kde stojí zpovědnice a je zde také kaple sv. Barbory. V proboštském chrámu se z "Božího hrobu" dochovala pouze spodní část, stojící po levé straně presbytáře (za mřížkou) pod epitafem pana Jáchyma z Hradce (+1565), a kde místo sochy mrtvého Spasitele provizorně spočívá figurina s ostatky patrona města sv. Hippolyta. Socha Krista z původního "Božího hrobu" se také dochovala a bývá k vidění během Bílé soboty.

Na Velký pátek začínaly liturgické obřady okolo 8 hodiny ráno. Při nich Tělo Páně přijímal pouze kněz v podobě druhé velké hostie konsekrované na Zelený čtvrtek, svaté přijímání ostatním rozdáváno nebylo. Po skončení obřadů byla přenášena Nejsv. svátost (malé konsekrované hostie v ciboriu a třetí velká hostie ze Zeleného čtvrtka) z "Getsemanské zahrady" do "Božího hrobu". Ciborium s malými hostiemi kněz uložil do svatostánku Božího hrobu, velkou hostií zasadil do monstrance, tu zahalil bílou průsvitnou rouškou, monstranci postavil na příslušné místo Božího hrobu (s hořícími 12 svícemi a květinovou výzdobou) a tak po celý Velký pátek byla Nejsvětější svátost vystavena k úctě věřících. Pokud bylo dost adorantů, trval výstav i během noci při tak zvané "čtyřicetihodinové modlitbě" (podle dávných výpočtů leželo mrtvé tělo ukřižovaného Krista v hrobě 40 hodin) a pokračoval po celou Bílou sobotu. Pokud nebylo možno uskutečnit noční výstav, byl na Velký pátek večer výstav přerušen, monstrance uložena do svatostánku Božího hrobu a na Bílou sobotu ráno (obvykle již v 6 hodin), zase vystavena k tiché adoraci a to i během dopoledních bělosobotních obřadů, začínajících stejně jako nyní v noci, svěcením ohně a paškálu, jenže zcela nelogicky za plného svitu Slunce.

Na Bílou sobotu (obvykle v 18 hod.) se konal obřad vzkříšení. Kněz, oděný do nejparádnějšího bílého pluvíálu, za příslušných modliteb sňal průhlednou roušku z monstrance vystavené na "Božím hrobě", obrátil se k lidu a s monstrancí v rukou zazpíval "Vstalt' jest této chvíle ctný Vykupitel". Ozvaly se zvony a pak následoval průvod s Nejsvětější svátostí většinou ven z kostela, vonělo kadidlo, hrála hudba a zpívalo se "Vesel se, nebes Královno" a další velikonoční písně (v J. Hradci se obcházelo hlavní náměstí, a to ještě i na počátku 50. let 20. století), po návratu do proboštského chrámu následoval chvalozpěv "Te Deum - Bože, chválíme tebe" a celý obřad končil svátostným požehnáním. Obřad vzkříšení byl i v klášterním kostele sv. Kateřiny. Liturgický obřad vzkříšení byla velmi okázalá slavnost a vskutku jen velmi málo obyvatel města si ho nechalo ujít. V jistém pojetí to byla totiž také společenská událost, kdy dívky a ženy považovaly za nutnost si vzít na sebe něco nového.

V souvislosti se "vzkříšením" se dochoval tento vtip: při výuce náboženství pan katecheta na jedné pražské škole položil po Velikonocích dětem otázku: "Kdy vstal Pán Ježíš z mrtvých?" a zřejmě očekával odpověď podle textu Vyznání víry: "Třetího dne vstal z mrtvých podle Písma". Přihlásil se Pepíček a znalecky odpověděl: "Prosím, chvíle, kdy vstal ctný Vykupitel z mrtvých byla v kostele svaté Ludmily na Vinohradech v 16 hodin, u františkánů u Panny Marie Sněžné v 16,30 hodin, v katedrále u sv. Víta v 17 hodin, v Týnském chrámu na Staroměstském náměstí také v 17 hodin, u Pražského Jezulátka v 17,30 hodin a na Vyšehradě, to už nevím".

Obnovené liturgické obřady Svatého týdne, poprvé slavené v roce 1956 a podle nichž bohoslužby na Zelený čtvrtek, Velký pátek i Bílou sobotu (vigilie Slavnosti Zmrtvýchvstání Páně) začínají až večer, s "Božím hrobem" a obřadem "Vzkříšení" již vůbec nepočítají, což zejména v prvních letech po jejich zavedení jak starším kněžím, tak i mnohým laikům, kteří na to byli celý život zvyklí, opravdu scházelo a jen těžko se s tím smířovali.

zpracoval K.B.